

Tradicija suveren

olitički habitus Trga sv. Marka s Banskom palačom, Gradskom vijećnicom i gradskom crkvom sv. Marka, mjestom zakletve gradskog suca, zastupstva i bana, zahtijevao je da i Sabor ima zgradu koja bi reprezentirala nositelja suvereniteta cijele zemlje. Sve do početka 20. stoljeća za saborska je zasjedanja s prekidi- ma služila vijećnica u zgradi koja je za potrebe županije podignuta 1846. prema nacrtima Aleksandra Brdarića.¹ Za novu je zgradu vlada raspisala natječaj 1907. godine. Ishodište za cijelu dispoziciju golemog kompleksa koji se imao izgraditi u bloku između trga i četiriju ulica mala je Brdarićeva Županijsko-saborska vijećnica. Protekle godine i stilske promjene jedva su dodirnule njezin osnovni raspored, pa je i najnovija obnova prema projektu arh. Miroslava Begovića uz nužnu modernu tehnologiju sačuvala njezin racionalni identitet. No valja barem nekoliko redaka posvetiti stilu i formi palače, koja je u doba izgradnje izazvala dosta burnih reakcija, a još se i danas ocjenjuje, no donekle s pravom, samo kao neprimjerena interpolacija u arhitektonski

U povodu obnove vijećnice u palači

gabarit Gornjega grada.² Usredotočiti se na njezin sjeverni rizaltni dio pročelja na Markovu trgu komponiran u tipičnoj izjavnoj formi klasične komponente arhitekture historizma s kulturnim elementima - stupom i zabatom te velikim prozorima koji najavljuju svečani prostor u unutrašnjosti. Njihova je pak stilska interpretacija korespondentna s klasicističko-secesijskom dekoracijom dvorane. Pokušajmo, dakle, palaču gledati u značenju kojim se htjelo u arhitektonskoj formi predočiti simbol državnosti već oblikovanih zgrada na tlu Austro-Ugarske Monarhije.

U tipologiji arhitekture historizma forma palače parlamenta naglašava političko značenje koje određuje izbor stila. Zato nam je uvod londonski parlament Pugina i Barryja (1837.-1867.), kao pojam uzorne demokratičnosti, koji

ija i nenost

atskog sabora 1995. - 1996. godine

se predstavlja u mogućoj idealnoj sintezi domicilnih stilova gotike i paladijanizma, pri čemu je povijesnost nadređena značenjskom simbolu. Hansenov bečki parlament (1874.-1883.) u formi je grecizirajućeg paladijanizma s asocijacijom na slobodu i zakonitost epohe helenizma. Steindlov peštanski parlament (1885.-1904.) u neogotičkoj stilizaciji, sukladno mentalitetu nacije, uzvišen je do sakralnosti ne bez priziva na duh engleskog parlamentarizma. U tom "trijalizmu" parlamentarnih palača Monarhije, zagrebačka spaja povijesno i simboličko značenje, u retorici stila eklektizam klasicističke dionice moderne s asocijacijom na bečki klasicizam 18. stoljeća, memoriju mjesta u Brdarićevoj vijećnici, koja je zapravo jedina u tom kompleksu usporediva s hijerarhijom arhitekture javnih zgrada u

Gornjem gradu.

Što je, dakle, Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji trebalo: zgrada koja će formom iskazati pravo na državnost što ju je dotad samo riječju i pismom branila ili zgrada primjerena jednostavnosti njezine okoline. Bit nesporedna je u tome što se historijski pojam vlasti čvrsto držao ljušturu Gornjega grada očitujući tako duh historizma.

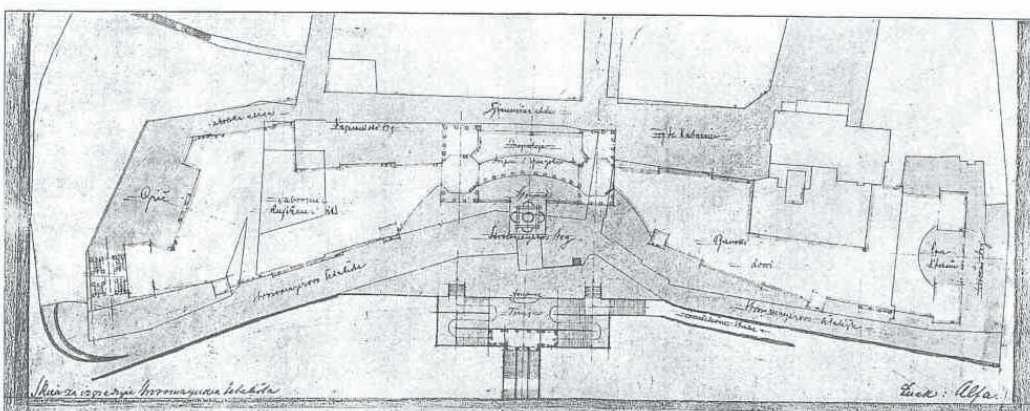
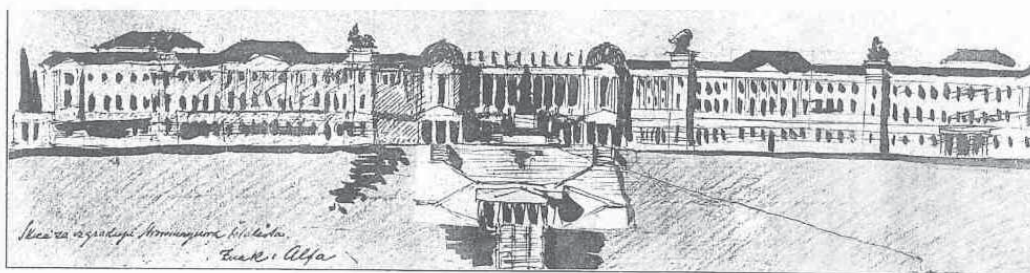
Gradnja palače započeta je i dovršena u godinama kad se vladalo ustavno i neustavno, sa saborom i bez sabora, za banovanja Aleksandra Rakodczaya (1907.-1908.), Pavla Raucha (1908.-1910.), Nikole Tomašića (1910.-1912.), Slavka Cuvaja (1912.-1913.), u doba kad Zagreb dostiže, budimo malo patetični, zvjezdane trenutke svoje arhitekture (Tomašićeva Sveučilišna knjižnica!).

Natječajnu porotu za izgradnju palače čine arhitekti Josip Vancaš, Janko Grahor i Kuno Waidmann (tada u Grazu), a od strane zemaljske vlade tehnički savjetnici Augustin Pisačić i Josip Chvala.³ Sudjelovali su ovlaštteni graditelj Janko Kolarić, arhitekti Stjepan Podhorski, Ignjat Fischer

s Karlom Susanom, Leon Kalda, Viktor Kovačić i Hugo Ehrlich. Porota je zaključila da nijedna osnova ne može izravno poslužiti kao podloga izvedbenim nacrtima, a i vlada je kao neograničeni vlasnik imala pri ocjeni radova autoritativnu riječ. Jedna je osnova odbijena, a prema opisu u "Viestima inženira i arhitekata" mogla bi biti Ehrlichova u "starobečkom slogu", koja bi se "navodno najpovoljnije snašla u milieu Markova trga". Ishod natječaja s naglašenim i otkupljenim radovima je poznat⁴, pa se zadržimo upravo kod Ehrlichove osnove, jer je potaknula onaj duh historizma usredotočen u pitanju forme i mjesta tako značajne zgrade. Kršnjavi⁵ misli da

iz 1865. predlaže, među ostalim, smještaj javnih zgrada u Gornjem gradu. Tako "stolica preuzvišenoga bana na mjestu gdje sada stoji; županijska zgrada gdje sada stoji; nova saborska dvorana sa dotičnim suprostori, da se sagradi na Ždvercih na prostoru sadašnjih Jelačićevih kuća". Premda su prijedlozi ostali na papiru, Strossmayer se 1873. zalaže za izgradnju "banovih dvora" na mjestu Jelačićevih kuća. Kršnjavi⁶ pak misli da Markov trg nije historijsko mjesto nego navika, pa pozivajući se zacijelo na Tkalčića, bansku palaču, vladine urede i Sabornicu vidi na Strossmayerovu šetalištu, gdje je na mjestu Gimnazije bio dvor Anžuvinca Hercega Stjepana. Svi su kasniji istraživači osporili taj podatak, no prema najnovijem, Vladimiru Bedenku⁷, kraljevska je palača ipak morala postojati na jugozapadnom uglu gradečkog platoa. Kršnjavijev je prijedlog rezultirao internim natjecanjem Društva umjetnosti⁸ i jednim jedinim pristiglim nacrtom, zapravo skicom, a kojim se javio Ehrlich pod šifrom Alfa. Njegova "Skica za izgradnju Strossma-

yerova šetališta u Zagrebu" objavljena je u kalendaru "Strossmayer" 1908., jer se tada po gradu počelo tražiti mjesto za budući biskupov spomenik. Prikazuje u neprekinutoj liniji duž cijelog šetališta klasicističku fasadu, istočno s cour d'honneur pred banskom palačom, zapadno sa saborskom palačom, u sredini ispod propileja trgov sa spomenikom, niže od njega s fontanom, pa terasom, odakle vode niz Bregovitu ulicu stube u Donji grad. Krovovi na tom zidu jesu, doduše, "zagrebački", ali sama zamisao zbog položaja i još više

Hugo Ehrlich: Skica za izgradnju Strossmayerovog šetališta u Zagrebu, 1908. / Hugo Ehrlich, Sketch for construction of Strossmayer's promenade in Zagreb 1908

je Ehrlich "krivu temeljnu misao bistro 'sens phrase' proveo, htio je da se cijela ta skupina zgrada provede u stilu gornjogradskih javnih zgrada...bolje bi bilo da se izvede sasvim priprosto nalik županijskoj zgradi kad se već gradi na neshodnu mjestu". Pokazat će se, međutim, da se i Ehrlich htio iskazati "arhitektonskom frazom" u drugom jednom nacrtu za saborsku i bansku palaču, možda sa željom da se sa svojom idejom isprsi pred nagrađenim pompozanim pročeljima. Nije naodmet skrenuti s puta i podsjetiti da se u prvoj regulatornoj osnovi

je Ehrlich "krivu temeljnu misao bistro 'sens phrase' proveo, htio je da se cijela ta skupina zgrada provede u stilu gornjogradskih javnih zgrada...bolje bi bilo da se izvede sasvim priprosto nalik županijskoj zgradi kad se već gradi na neshodnu mjestu". Pokazat će se, međutim, da se i Ehrlich htio iskazati "arhitektonskom frazom" u drugom jednom nacrtu za saborsku i bansku palaču, možda sa željom da se sa svojom idejom isprsi pred nagrađenim pompozanim pročeljima. Nije naodmet skrenuti s puta i podsjetiti da se u prvoj regulatornoj osnovi

Ivan Tišov: "29. listopad 1918." / *Ivan Tišov, "29 October 1918"*

zbog antičkih portika podsjeća na dvorac Orianda na Krimu, "idealnu rezidenciju" (1838.) iz Schinkelove *Architektonische Lehrbuch* (kao i Kovačićeva Orianda iz Wagnerove specijalke!)⁹.

Rezultat natječaja izazvao je sukobe između predstavnika artistske i tehničke kulture, napetosti između Kluba arhitekata i Društva inženjera i arhitekata. Između mnogih novinskih napisa i polemika izdvojiti je kompetentnog Kovačića¹⁰, koji brani interese struke. U njegovoj interpretaciji izgradnja saborске palače postaje političkim pitanjem, jer su među nagrađenima nekvalificirani strani arhitekti, umjetnički diletanti, koji mogu jedino poslužiti kolonijalnom odnosu hrvatske kulture prema imperijalnim tendencijama Austrije i

Mađarske. I nije jednako vrijedno tko gradi palaču na Markovu trgu, obrazovani stranac ili obrazovani Hrvat. Pratimo li ondašnju političku situaciju i stranačke sukobe, vidimo da je Sabornica postala još jedan argument oporbenjaka.

Javnim apelom 1908.¹¹ pridružuju se i umjetnici Frangeš, Valdec, Crnčić, Auer, Bužan, Čikoš, Kovačević,

Sabornica prije obnove 1911. / *Parlament before restoration in 1911*

Pavačić, Šenoa, arhitekti Kovačić, Podhorski, Bastl i Schön. Smatraju da porota nema stručnog autoriteta premda se pouzdaje u svoju neovisnu umjetničku prošlost. Po njihovu mišljenju trebalo je pozvati predstavnike moderne, povjesničara umjetnosti Corneliusa Gurlitta, slikara Ludwiga Hoffmanna, "Baukünstler" Otta Wagnera, Maxa Fabianiija, Karla Königa, jer saborska

Sabornica 1942. / Parlament 1942

palača nije samo svrhovita gradnja nego i prilika da u tome sudjeluje i umjetnost. Preporučuju se svojim udjelom u opremi svećanih dvorana Odjela za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj 10, "jedinom kući koja se može strancima pokazati kao objekt domaće umjetnosti i umjetničkog obrta". Zaleđe im je Kr. zemaljsko više obrazovalište za umjetnost i umjetni obrt, s velikim pro-

gramom i nadama osnovano 1907. na poticaj nekolicine članova Društva umjetnosti, uz najveće zalaganje Frangešovo. Konačnu izvedbu palače potpisuju Lav Kalda i Ivan Štefan te Kulturnotehnički odjel zemaljske vlade. No moglo bi se reći da je to ipak "kolektivno" djelo, jer je od svakog prihvaćenog nacrtu uzeto ponešto, pa makar samo ideja - npr. Kolarićevo pročelje u Kaldinoj inter-

pretaciji, Kovačićev balkon za "svećane zgode" ili Kaldina velika lođa. Napokon, palača možda zahvaljuje neohistoristički paladijanizam filtriran secesijskom estetikom Kaldinu bečkom školovanju na Akademiji u specijalki Friedricha Ohmanna.

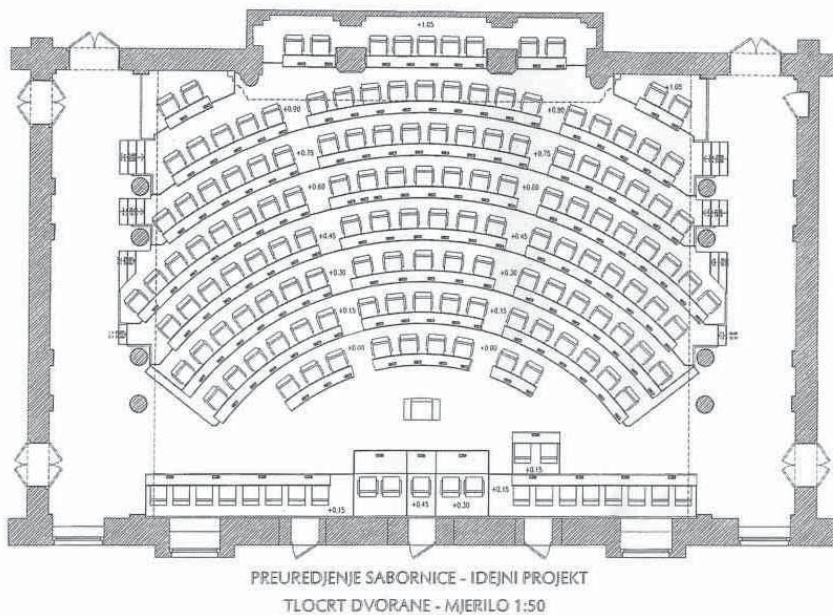
Premda su radovi na preuređenju Sabornice u ljetu 1911. bili dovršeni, ipak je sjednica te godine održana u Gradskoj vijećnici¹². Vratimo se, dakle, nukleusu, Brdarićevoj županijskoj dvorani, sačuvanoj u istim dimenzijama (22,60 m x 13,20 m, vis. 8,5 m), koju je Kalda obnovio na najbolji mogući način, što će potvrditi i Begovićeve druga obnova. Sudeći prema već objavljenom¹³, adaptacije su provedene u god. 1863.-1864. Posao je povjeren graditelju Ivanu Plochbergeru i dekorativnom slikaru Eduardu Haaseu. Ostalo se pri Brdarićevoj osnovi s bočnim galerijama i jednom na istočnoj strani poduprtom s dvama pilastrima, kako to prikazuje tlocrt dvorane snimljen 1901. Zatim da prozori na drugom katu ne budu slijepi, da se nabave klupe od tvrdog drveta presvučene kožom i postavljene uzduž zidova te da se ukloni onaj dio galerija nad prozorima prema Markovu trgu. To bi pak odgovaralo nacrtu bečkog graditelja Ludwiga Zettla iz 1864. za adaptaciju uoči prvog zasjedanja Sabora pokazuje predsjedavajući stol

na istočnoj strani i sedam polukrugova zastupničkih klupa na pročelnoj strani spram Markova trga. Već slijedeće godine, kako je spomenuto, predložena je lokacija palače na Južnoj promenadi. Što je i kako i kojim redom izvedeno, zapravo je teško zaključiti, no pomaže nam fotografija zasad neutvrđena datuma, ali svakako prije Kaldine obnove. Prikazuje dio dvorane: bočnu gale-

riju, koju podržavaju dva para kaneliranih dorskih stupova, iza punog zida još jednu galeriju, drvene klupe "starinskog" dizajna, veliki holender i u istom stilu zidne svijećnjake. Grednjak iznad stupova ukrašen je triglifima, što je vrlo važan podatak za raz-

likovanje dekoracije galerije nakon Kaldine obnove. Koliko se može razabrati na izbljedjelu Kaldinu crtežu¹⁴ iz 1910., prije djelomičnog demolanja dvorane, strop je bio urešen likom carskog orla između grbova grada Zagreba i Hrvatske. Prilikom Begovićeve obnove nađen je fragment oslika zida u finim bojama, koji bi mogao biti od Haaseove ruke¹⁵, no možda iz neke kasnije godine, snimljen je bio za arhivsku dokumentaciju. Ne čini se uvjerljivim da bi se u drugoj polovici 19. stoljeća poštovao Brdarićev klasicizam, pa je dvorana jednostavno zbog štednje 1864.

"modernizirana" u romantično-historističkoj varijanti dekoracija, slikama "slavnih muževah domovine". No u doba moderne klasicizam već ima priznati status. Drugi važan slikovni dokument jest prizor

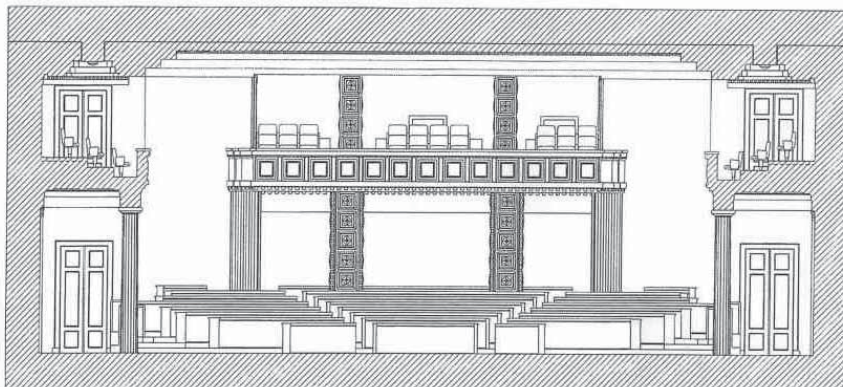

Miroslav Begović: Preuređenje Sabornice, idejni projekt / *Miroslav Begović, Re-arrangement of Parliament, proposal*

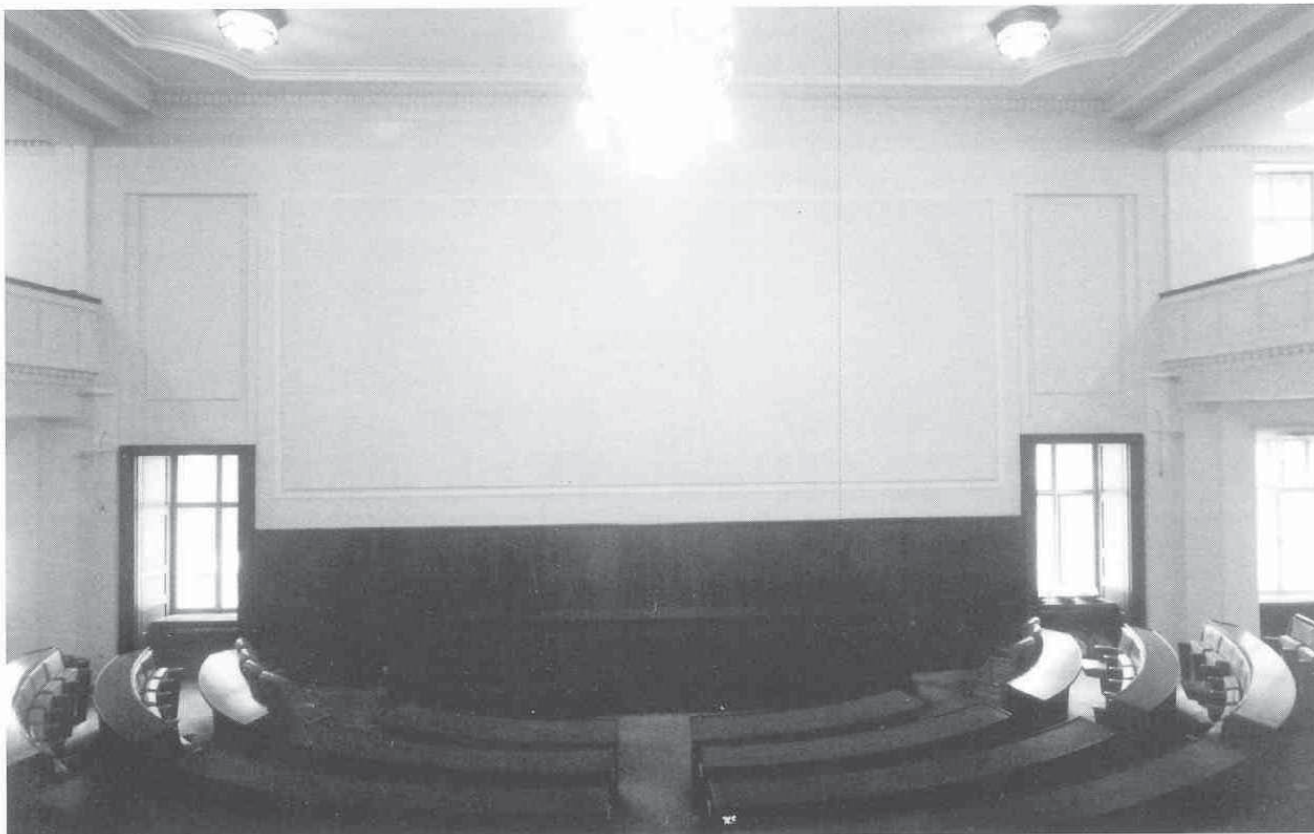
se vidi na fotografijama iz 1942. i poslije iz 1945. godine. Klasicizam i estetika svrsishodnosti sretno su spojeni u Kaldinoj obnovi. Prednost ima boja materijala, a dekoracija je svedena na akcentuaciju pojedinih arhitektonskih elemenata. Djelomično sačuvane skice ornamenata datirane 1910. potpisao je Kalda¹⁶, a ostale nacрте Kalda i Štefan. Ukrašen je koncentriran na rubovima i stranicama pilastara koji podržavaju istočnu galeriju te na parapetima bočnih galerija. Komponiran je od plastično istaknutih uskih vrpca s pozlaćenim palmetama na plavoj podlozi

i višestruko profiliranim i ornamentiranim kazetama na stranicama pilastara. Veze s bečkom arhitekturom oko 1910. su nedvojbene. Na mnogim bečkim¹⁷ pa i zagrebačkim stambenim kućama slično su obli-

PREUREDJENJE SABORNICE - IDEJNI PROJEKT
POGLED E - MJERILO 1:50

Miroslav Begović: Pogled prema istočnoj galeriji / *Miroslav Begović, View towards eastern gallery*

Sabornica 1945. / Parlament 1945

kovane kazete, koje u toj klasičnoj fazi moderne parafraziraju obradu zida u folijama tzv. pločastog stila 18. stoljeća, što preuzima i klasicizam bidermajera. Uzor je Hoffmannova palača Stoklet kao i njegovi interijeri. Razlika je u tome što su u Hoffmanna urezane, utorene kazete, a u Kalde reljefne, izvedene u gipsu, kako je pokazala sadašnja obnova. Kalda ne dira u konstrukciju bočnih galerija, on je samo osnažuje, umjesto triglifa, vijencem sa zupcima, na ogradi reljefnim kazetama razdvojenim ornamentiranim plastičnim vrpčama. U ovalu barokizirane štukodekoracije stropa, također prema njegovoj skici, velik je sececijski luster, u kutovima plafonjere. U dosad poznatoj i objavljenoj građi ne nalazimo uobičajenog sumarnog računa, iz kojeg bismo saznali imena majstora izvođača: stolara, bojadisara, štukatera, dobavljača rasvjetnih tijela. Možemo pretpostaviti da su vitraji iz radionice Kocha i Marinkovića, osnovane 1910., možda nabavljeni u bečkoj renomiranoj tvrtki Karl Geyling Erben, jer se oba imena spominju npr. u opremi Sveučilišne knjižnice, a Koch i Marinković u više crkvenih objekata u Hrvatskoj. Lusteri su možda bečki od J. i L. Lobmeyra, no bilo je ondje i proizvoda u stilu

Deutsche Werkstätte.

Jednostavnu ljepotu Brdarić-Kaldine dvorane ponovo je otkrila obnova arh. Begovića i njegove ekipe¹⁸.

Preuređenje dvorane za potrebe suvremenog parlamentarnog rada predloženo je već u lipnju 1991., ali se zbog rata moralo odgoditi. Obavljene su samo pripreme i poslu se pristupilo u ožujku 1995. Formirana je konzultativna radna skupina s predsjednikom Žarkom Domljanom i glavnim i odgovornim projektantom Miroslavom Begovićem. Stručna komisija Državne uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine s ravnateljem Ferdinandom Mederom i Gradskog zavoda za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode s predstavnikom Silvijem Novakom te glavnim projektantom i restauratorima akademskim kiparima Vaninom Topić i Aldom Krizmanom obavila je očevid i dala stručno mišljenje o zatečenom stanju i promjenama koje se imaju izvesti prema programu obnove. Arhitektonsko-projektna dokumentacija izrađena je u Zavodu za arhitekturu Arhitektonskog fakulteta, na Elektrotehničkom fakultetu i Fakultetu strojarstva i brodogradnje, uz Begovića s

nosiocima projekata Brankom Somekom i Petrom Donjerkovićem. "Unutrašnji život" parlamentaraca zahtijevao je, naime, i novu infrastrukturu, elektronske uređaje, klimatizaciju, grijanje i pojačanu rasvjetu, što je sve trebalo diskretno interpolirati u historijski dom Hrvatskog sabora.

Sumarni popis sudionika, izvođača radova, domaćih i inozemnih dobavljača te konzultativnih i nadzornih funkcija broji 64, što osobnih imena, što institucija, uz 13 iz skupine projekatana.

Prije svega trebalo je u amfiteatralni raspored klupa, na galerijama, za predsjedničkim stolom osnovati nužan broj mjesta za zastupnike, predsjedništvo, vladu, novinare i ostale povremene sudionike sjednica, instalirati uređaje za komunikaciju govornika.

Da istočni dio dvorane pokaže izvornu sliku i da masivni stupovi koji nose galeriju dođu do punog izražaja, ukinuta je naknadno ugrađena novinarska loža u mezaninu. Time se dobila veća površina za zastupnička mjesta.

Glavnina zahvata odnosi se na zapadni dio s predsjedničkim stolom i velikim prozorima. Kako je već spomenuto, prozori su nekoć bili dekorirani zavjesama u želji da se toj velikoj plohi i glavnom toposu dvorane dade reprezentativan karakter s uobičajenom "vladarskom" ikonografijom, ili su pak jednostavno demantirani zidnom oplatom. Taj jedini markantni dekor dvorane sada je otkriven, s time da je u srednjem prozoru ukomponiran državni grb. Prozori se mogu zasjeniti dvostrukim zastorima pomoću senzorskog upravljanja, što ima ugodajne i praktične razloge: prigušuje zapadno svjetlo, omogućuje eventualne projekcije u dvorani i televizijsko snimanje. Nešto je dio ispod prozora bio obložen kazetiranom lamperijom, a sada je postavljena jednostavna dvostruka drvena pregrada s nevidljivim vratašcima, koja omogućuju komunikaciju s balkonom i ujedno zaštićuju predsjedavatelje od hladnoće što struji izvana. Na bočnim prozorima su novi vitraji, jer izvorni nisu sačuvani.

Drvena konstrukcija galerija statički je sanirana, a drvena konstrukcija dorskih stupova, izvorno presvučena drvenom oplatom, sada je obložena istarskim selinavapnencem u majstorskoj obradi bračkih klesara.

Nakon konzervatorskih i restauratorskih istraživanja

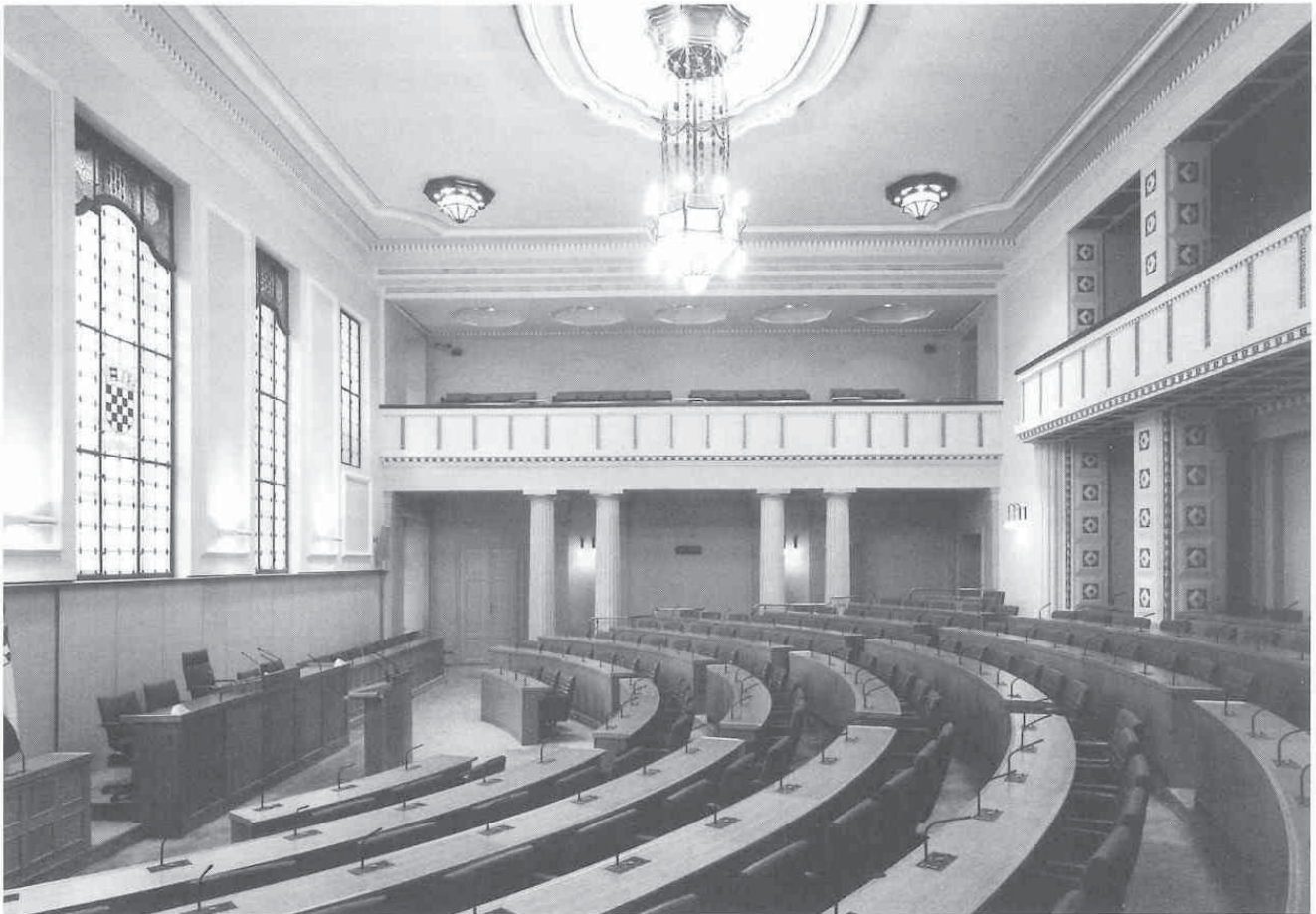
gradiva i načina izvedbe dekoracija, što su s vremenom izbledjele ili bile skrivene pod naslagama kasnijih naliča, obnovljeni su svi dekorativni elementi na ogradama galerija i pilastrima u originalnim tonovima podloge s pozlaćenim ornamentima. To je bio posao Vanine Topić i Alda Krizmana uz konzultacije sa Silvijem Novakom. Pojačano je i usklađeno svjetlo u lusteru, redizajniranim plafonjerama u novoj rasvjeti galerija i konzolnim svjetiljkama, među kojima ima i novih, izrađenih prema uzorku snimljenom sa starih fotografija.

Bjelokosnom tonu dvorane kontrastira jedino nov namještaj od svjetla trešnjeva drva s foteljama presvučenim malinastocrvenom kožom.

Begović kaže da je "velika pažnja posvećena u traženju harmoničnog odnosa kolora zidova, stropa, poda i elemenata namještaja u postizanju optimalne atmosfere ugodajna s dnevnim svjetlom i pod okolnostima umjetne rasvjete". Rezultat je zapravo "blještavo more svjetla",

Pročelje zgrade Sabora 1996. / Facade of Parliament building 1996

Sabornica nakon obnove 1996., foto: Damir Fabijanić / Parliament after restoration in 1996, Photo: Damir Fabijanić

jugendstilski ideal opreme javnih prostora.

Bilješke

- 1 O gradnji 1731.-1908. Lelja Dobronić, Povijest palače Hrvatskog sabora. Radovi Instituta za povijest umjetnosti, Zagreb, 1993., 17/2.
- 2 Jasna Galjer, 20. stoljeće na zagrebačkom Gornjem gradu: između projekta i realizacije, Zagreb, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 1995., 19.
- 3 Podhorski i Kovačić iz Kluba hrvatskih arhitekata htjeli su Kršnjavija u porotu. Tome se protivilo Društvo inženjera i arhitekata, a pristao bi jedino Pilar. Pismo Podhorskog Kršnjaviju 14/5 1908. Dep. Kršnjavi, HDA, kt. 3.
- 4 Dobronić, n. dj.
- 5 Iso Kršnjavi: Osnove za gradnju vladinih ureda. Hrvatsko pravo, 1907., 3471.
- 6 Isto
- 7 Vladimir Bedenko: Zagrebački Gradec. Zagreb 1989., str. 106.
- 8 Zapisnik sjednice Društva umjetnosti 4/6 1907. Arhiv DU, Moderna galerija.
- 9 Ehrlich je na izložbi DU 1913. izložio crteže: Osnova za izgradnju Strossmaye-rova šetališta (vjerojatno drugi nacrt iz 1910.) i Osnova za vladinu palaču; Kovačićev crtež Osnova za vladinu palaču u Zagrebu. - Andrija Milčinović u prikazu izložbe ističe da Kovačićeva osnova nije prihvaćena, ali je vrlo zanimljiva; njegova i Ehrlichova pobudile su interes, obaziru se na okolinu Markova trga.

Umjetnička izložba. Narodne novine 1913., 129.

10 Kovačić u Agramer Tagblattu 1908., 257, 263.

11 Das Palais des Landesregierung (Eine Petition der hiesigen Künstler, Architekten, Maler und Bildhauer) Agramer Tagblatt, 1908., 37.

12 Dobronić, n. dj. - Na godišnjoj skupštini DU u siječnju 1911. raspravljalo se o osnovama za uređenje Gradske vijećnice, koje bi izveo arh. Dioniz Sunko, dekoraciju Viša škola za umjetnost i umjetni obrt.

13 Dobronić, n. dj.

14 Svi nacrti i skice HDA, sign. XI-6/20, XIII-2/1a-n, XIII-10/2a-ea.

15 Haase: slikarski i ličilački radovi dvorane "Kola", donjogradske gimnazije, Prve hrv. štedionice (Oktogon). O Štedionici VDIA 1898/99: "slikarski radovi štedioničke prostorije dali su mu priliku pokazati svoju vještinu koli u nježnosti, toli u harmoniji boja."

16 Ornamenti u izvedbi s neznatnim razlikama.

17 Usporedi Ursula Prokop: Wien. Aufbruch zur Metropole. Geschäftsund Wohnhäuser der Innenstadt 1910 bis 1914. Wien 1994.

18 Dokumentacija:

1. Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine. Uređenje velike vijećnice Sabora Republike Hrvatske. Praćenje radova i stručno mišljenje.
2. Miroslav Begović: Projektiranje i izvedba velike vijećnice u palači Sabora

Republike Hrvatske.

3. Isti: Arhitektonski projekt unutrašnjeg uređenja Velike sabornice Republike Hrvatske u Zagrebu. Idejne studije s varijantnim rješenjima.

4. Branko Somek: Tehnološki sustavi u velikoj vijećnici Sabora Republike Hrvatske.

5. Vanina Topić, Aldo Krizman, Eduard Dukić: Sondiranje na elementima štukature u velikoj saborskoj vijećnici u Zagrebu.

6. Lista sudionika u preuređenju; Izvoditelji radova.

Summary

Olga Maruševski

Tradition and Contemporary Times - On the occasion of the reconstruction of the Great Council Hall in the Croatian Parliament Mansion, 1995-1996

Until the beginning of the 20th century, the Croatian Parliament Sessions were held in the Zagreb County building in the Upper Town square of St. Marko, that was built by Aleksandar Brdarić in 1846 in the place of an old baroque house. The Council Hall was, in dimensions, basic space division and style of the late Biedermeier neoclassicism construed within the new great mansion, built between 1907 and 1910. The huge complex that covers a block limited by a square and three streets, was the third parliamentary house to be built in the Monarchy, after the ones in Vienna and Budapest. Each one of them emphasizes by form and style their political and the symbolic significance. The one in Zagreb, which was to serve to the Parliament and the Government, was conceived in the classicist stylization of the 18th century and the Secession, including the cult elements, pillar and gable, as the symbols of statehood. During the time of construction, the project stirred conflicts between the representatives of the technical and the artistic culture, and as a marginal problem, even the selection of the site was questioned. Hugo Ehrlich came up with a draft for the Banal and Parliament mansion

envisioned along the Strossmayer Promenade.

Lav Kalda, the constructor of the new mansion, opened great windows from the Council Hall, between the Ionic pillars on the northern ledge. He succeeded in harmonizing the authentic style of the Council Hall with rational esthetics of the Modernism. Architectonic elements were accentuated by a discrete ornament, after the motives of Viennese Secession, the classicist variation of Josef Hoffmann and other architects of the same direction. Great windows with vitrals that have, for various reasons, been closed in the course of time, make a remarkable decorum of the hall. In the second reconstruction of the Council Hall, in 1995 and 1996, after the reconstruction plan by architect Miroslav Begović, this great surface has been rediscovered and kept with minor reorganization of the space. The decorations were restored, the new infrastructure introduced, along with the new furniture and greater number of representatives' seats, as required by the contemporary parliamentary communication, with due respect for the historical values.

Sabornica nakon obnove 1996. Pogled na galeriju, foto: Damir Fabijanić / *Parliament after restoration in 1996, Photo: Damir Fabijanić*